

FoU Projekt: Den visuelle Logbog

Nr. 2002-2534-0173

Rapport udarbejdet af : Jytte Murmann og Lis Holm juni 2004

Indledning

Projektets baggrund og formål:

Der er i de senere år stillet krav til produktionsskolerne om at kunne dokumentere og synliggøre undervisningens indhold og kvalitet. Dette er blandt andet udmøntet i et lovkrav om, at hver enkelt elev, som er tilknyttet en produktionsskole, i samarbejde med skolen skal udarbejde en individuel forløbsplan. Forløbsplanen beskriver ideelt set elevens mål og delmål for opholdet samt de tiltag der gøres for at nå målene.

Sideløbende med implementeringen af forløbsplanen, har en del skoler eksperimenteret med udvikling af logbøger. Målet med logbøgerne er, at den enkelte elev i højere grad bliver bevidst om og kan dokumentere den kompetenceudvikling som foregår under forløbet på produktionsskolen. Arbejdet med logbøger lægger endvidere op til, at eleverne bliver mere aktive og ansvarlige i forhold til egen læreproces. Et forhold som falder fint i tråd med det generelle skift i læringsbegrebet, som foregår i disse år.

Det er imidlertid en kendsgerning, at skriftligheden i logbøger og forløbsplaner kan spille negativt ind. Man risikere så, at de elever, der på forhånd har problemer med skriftsproget, mister motivationen for at dokumentere de erhvervede kompetencer og dermed en mulighed for at bekræfte sig selv og andre i, at der er noget man er god til.

På baggrund af dette var projektets formål:

At undersøge hvilke metoder, der er mest hensigtsmæssige at benytte for at kunne udvikle et redskab – den visuelle logbog/portfolie – således unge, der har store problemer med skriftsproget, kan dokumentere de teknisk/faglige, sociale og personlige kompetencer de opnår ved et produktionsskoleophold. Samtidig give et bud på, hvilket materiale, der bedst kan understøtte "portfoliesamtalen" således det samlede materiale kan:

- Fremme læring og udvikling hos den enkelte deltager.
- Give nødvendig tilbagemelding om både arbejde, proces og resultat.
- Være en naturlig og integreret del af læringen, herunder at give deltagerne øget opmærksomhed på og ejerskab af den visuelle logbog.
- Dokumentere kompetencer
- Lære den enkelte deltager færdigheder i at skelne mellem refleksion og selvevaluering.

Procesbeskrivelse:

Pilotfasen

Afdækning/afgrænsning af dokumentationsredskaber:

Som antydnet er tanken om at arbejde struktureret med dokumentation af elevkompetencer ikke ny i produktionsskoleverdenen. Ej heller i andre dele af uddannelsessystemet, hvor der er gjort talrige forsøg med såvel logbøger som portfolioe.

I den første del af projektet tog vi derfor fat på at undersøge forskellige teoretiske og praktiske indfaldsvinkler på emnet. Vi indsamlede og gennemgik forløbsplaner, logbøger, portfolioer og uddannelsesplaner fra egne skoler og fra andre uddannelsesinstitutioner. Vi påbegyndte endvidere litteraturlæsning og gennemsyn af diverse hjemmesider med relation til emnet. Det tilgængelige materiale er meget overvældende og i høj grad udarbejdet i forhold til en "klasserumstækning". Vi måtte derfor endnu engang stille os selv nogle grundlæggende spørgsmål om begrundelserne for at anvende sådanne redskaber i produktionsskoleregiet.

Vi nåede frem til mindst tre væsentlige vinkler på dette:

- I det daglige arbejde på produktionsskolernes værksteder oplever mange elever, at de kan noget. Desværre har mange også ofte svært ved at sætte ord på, hvad de har lært gennem forløbet. Produktionsskolerne har brug for et mere præcist redskab, som dels kan styrke elevernes bevidsthed om den læring, der foregår. Dels kan være et aktiv, når vi skal støtte eleverne i at tage medansvar for egen læring og udvikle deres overvejelser over hvordan de lærer bedst. (En læringsvinkel)
- Produktionsskolernes opgave indebærer en forberedelse af eleverne til fortsat uddannelse. Eleverne på ungdomsuddannelserne bliver i dag i stigende grad stillet overfor at skulle dokumentere eget arbejde, at skulle foretage refleksioner over egen læring og at foretage valg. Evnen til at kunne honorere disse krav styrkes gennem arbejdet med logbog/portfolioe, som i vores forståelse af dette arbejde skaber et refleksionsrum for eleverne. (En studieforberedende vinkel)
- Produktionsskolerne har behov for at kunne synliggøre og dokumentere undervisningens indhold og kvalitet. (En uddannelsespolitisk vinkel)

Et andet spørgsmål er afgrænsning og definition af de enkelte dokumentationsredskaber – et emne, hvor man hurtigt kan blive opslugt i forskellig teoretiske finter i forskellige måder at opfatte de enkelte begreber på. Vi finder, at portfolioe begrebet er det, som bedst dækker den dokumentationsform, vi forestiller os som anvendelig i forhold til vores overordnede mål. Vi har i vores arbejde defineret det på følgende måde:

En portfolioe er en systematisk samling af elevens arbejder i en periode, blandt andet med henblik på en evaluering.

Elevens portfolioe skal vise hans/hendes færdigheder, fremskridt og præstationer inden for et eller flere områder på det værksted han/hun er tilknyttet.

Man taler ofte om to slags portfolioer – arbejdsportfolioe og præsentationsportfolioe.

Til arbejdsportfolioen skal eleven samle ting de har lavet, der fortæller om arbejdsproces og produkt og om overvejelserne med en given opgave.

Til præsentationsportfolioen kan eleven udvælge ting de har lavet, der egner sig til at præsentere udadtil, for eksempel overfor kommende arbejdsgivere og mestre.

Endelig blev vi gennem pilotfasen opmærksomme på en række udfordringer, som kan få betydning, hvis man vil iværksætte portfolio i produktionsskolen:

- Vi skal være opmærksomme på de uddannelsesfremmede elever, både med hensyn til skriftligheden samt holdning og færdigheder i forhold til refleksion og dokumentation. Blandt andet er det vigtigt at introduktionen af portfolio og selve arbejdet med den giver mening i forhold til hverdagen.
- Når man indarbejder anvendelse af portfolio på værkstedet, har det nogle konsekvenser for den måde man tænker og organiserer læring på. "Portfolioideen" skal formidles, så det giver mening også for lærerne.
- Produktionsskolens værkstedspædagogik hviler på et andet grundlag end "klasserumstænkningen." Derfor skal eventuelle materialer, ideer og produkter fra andre uddannelsesregier tilpasses vores egen verden.
- Enhver udvikling tager tid. Små skridt.

Fordybelsesfasen

I denne projektfase har vi set mere indgående på forskellige bud på portfolier og arbejdet os videre ind i teorierne. Vi har haft mulighed for at se mange eksempler på nettet, hvor elever har lagt egne portfolier ud. Vi har desuden haft adgang til erhvervsuddannelsernes "elevplan" og Viborg amts bud på en fælles ramme for skolernes logbogs- og portfolio arbejde "Hvalen". Det gav anledning til en del overvejelser over de tekniske muligheder i en computerbaseret portfolio, hvor mediet indeholder rige muligheder for visuelle præsentationer/dokumentationer, men også kan anvendes til meget stive og teksttunge versioner. Det gav ligeledes anledning til overvejelser af mere indholdsmæssig karakter, idet alle materialer vi har set, holder elevens portfolio op mod en læseplan/pensum eventuelt via guidelines til forskellige faglige emner.

Vi var på besøg på levnedsmiddelskolen i Års, hvor man gennem en årrække har arbejdet struktureret med portfolio og hvor dokumentation hovedsageligt foregår via digitale billeder af madfremstillingen. Dette besøg var meget inspirerende, idet resultaterne af det hidtidige arbejde viste, at netop de bogligt svage elever har stor glæde af denne arbejds metode.

På et praktisk plan medførte fordybelsen i forskellige tilgængelige materialer følgende erfaringer til videre brug:

- Der findes mange forskellige muligheder og vinkler i arbejdet med portfolio. Vi anser det for vigtigt i forhold til produktionsskoleværkstederne at lærere (og elever) bliver præsenteret for nogle muligheder, som giver mening som en del af den daglige læring. Vi gik derfor bort fra at tænke i et "fikst og færdigt" elevmateriale, som vil kunne bruges af alle elever på alle produktionsskoler. Et sådant materiale kan meget nemt virke som en ting, der bliver tilført som et ekstra element og ikke som en integreret del af værkstedspædagogikken.
- Vi vil i stedet overveje at udarbejde en form for lærer - værktøjskasse, som lægger op til at læreren kan lave sit eget portfolio materiale, hvor dokumentationsform, hyppighed, refleksionsspørgsmål og arbejdsform i øvrigt passer til det enkelte

værksteds betingelser. Denne værktøjskasse suppleres med praktiske eksempler på, hvordan lærerne i projektet har arbejdet med portfolio.

- Alle eksempler vi har set hviler på forbindelsen til læseplan/pensum, men en sådan fælles læseplan findes ikke for produktionsskolernes vedkommende. I forbindelse med at læreren udarbejder portfoliemateriale til eget værksted, er overvejelserne over skolens formål samt læringsmuligheder i det enkelte værkstedets opgaver derfor et omdrejningspunkt.
- Vi vil lægge op til, at man starter i det små med delprojekter, der egner sig til dokumentation, så man ikke snubler i et kæmpeprojekt fra starten.
- Det er meget nemt at svinge over i en skrifttung version. Vi vil gerne holde fast i de visuelle aspekter, men mener også at portfolien kan anvendes til en begyndende udvikling af skriftligheden hos de elever, som har svært ved det.

I forhold til den mere teoretiske afgrænsning har vi omkring portfolietænkningen arbejdet videre ud fra følgende bøger:

Læreprocesser og IT, FUIP

Portfoliomodellen, Roger Ellmin

Portfoliometoden, Karin Taube.

Kort fortalt bygger denne litteratur på nogle grundlæggende antagelser om, hvordan undervisning og læring vil og må udvikle sig i takt med at informationssamfundet skrider frem. En mere traditionel opfattelse af undervisning som en videns- og færdighedsformidling fra lærer til elever stemmer godt overens med et samfund, hvor vidensmængden er overskuelig og hvor den erhvervede viden forventes at være relevant over mange år. Denne virkelighed er imidlertid under forandring – den tilgængelige information synes ubegrænset og viden er ikke mere langtidsholdbar. I forlængelse af denne udvikling sker der et fokusskifte fra undervisning til læring, idet den enkelte må være indstillet på at lære nyt hele livet igennem og på i højere grad selv at være medstyrende i forhold til hvad, hvornår og hvor meget der skal læres.

I dette nye læringsparadigme anses eleven i langt højere grad som en aktiv medspiller, ikke bare hvad angår selve læringen, men også i forhold til målformulering og evaluering. Også de fysiske rammer, lærerens rolle og organiseringen af en undervisning må revideres. Portfolien kommer ind som et muligt redskab, der på flere måder kan understøtte såvel læringssituationen som en mere procesorienteret evaluering. Anvendelse af portfolio kræver nok en tilpasning i den ordinære uddannelsestænkning, hvorimod den i produktionsskolen synes at ligge lige for, da vi i forvejen ikke er bundet op på faste læseplaner og bundne eksamensvurderinger.

Portfolio i produktionsskoleværkstedet – læring:

På produktionsskolens værksted er undervisningen tilrettelagt som en faglig, praktisk og handlingsorienteret helhed. Det praktiske arbejde udgør fundamentet for elevernes udvikling af såvel faglige, sociale som personlige kompetencer og er også basis for arbejdet med portfolio. Omvendt kan arbejdet med portfolio virke tilbage på værkstedets rammer og organisering og blandt andet gøre det nemmere at inddrage elevernes individuelle læringsmål.

I værkstedets måde at organisere undervisning/praktisk arbejde på, gemmer der sig forskellige synspunkter på læring. Hvis man vælger at arbejde med portfolio indebærer det nogle grundlæggende opfattelser af læring:

- Læring er en proces, der foregår i eleven. Lærerens rolle er at tilrettelægge undervisning/praktisk arbejde, så elevens muligheder for at lære understøttes.
- Med portfolio følger en refleksion over processen. D.v.s. man lærer ikke alene gennem handling (arbejde). Man lærer også ved at overveje handlingerne.
- Der sker en opprioritering af elevernes individuelle mål og læringsbehov.
- Graden af elevernes medindflydelse på egne udviklingsmuligheder øges. Lærerne afgiver suveræniteten.
- Der bliver større gennemskuelighed i forhold til læringsmuligheder på værkstedet.
- Der arbejdes med fokus på elevernes ressourcer, succeser og fremskridt.

Portfolio i produktionsskoleværkstedet – evaluering:

Via den lovpligtige, individuelle forløbsplan fastsætter eleven mål for opholdet på produktionsskolen. Forløbsplanen revideres minimum hver 3. måned. Her forholder eleven sig gennem en mere formel samtale med lærer/vejleder til, hvordan det går på værkstedet, om opholdet bidrager til de mål eleven har sat, om der skal ændres kurs m.v. Med elevens portfolio har man et meget konkret udgangspunkt for samtalen og refleksionerne, idet den helt kontant afspejler, hvad eleven har arbejdet med på værkstedet. Eleven får et bedre grundlag for at opstille kvalificerede mål. Eleven deltager i en evaluering, hvor han/hun også får tilbagemeldinger fra læreren og eleven får anledning til refleksioner over selve lærerprocessen og til at foretage valg i forbindelse med egen læring.

Udviklingsfasen

Vi startede udviklingsfasen med et seminar på to dage i august måned. Her delte vi os i to grupper:

Gruppe A: Bestod af tre faglærere fra henholdsvis musik, grafisk og design værksted. Ud fra et fælles udgangspunkt har de tre lærere udarbejdet materiale til hvert sit værksted. Materialet fremstår meget forskelligt i sin færdige form, hvilket bekræfter os i, at man kan udvikle værkstedstilpassede vinkler ud fra den ramme, som vi sideløbende har forsøgt at beskrive. På alle værksteder har eleverne været involveret i processen.

Udgangspunktet for lærernes udvikling af materialer var følgende:

Med basis i værkstedets læringsmuligheder/ kernekompetencer fremstillede værkstedslærerne følgende:

- En kronologisk beskrivelse af en konkret proces/produktion i værkstedet.

- Beskrivelse af de tilknyttede læringsmuligheder.
- Beskrivelse af, hvilke dokumentationsmuligheder opgaven rummer.
- Begyndende beskrivelse af muligheder for refleksion.

Gruppe B. Bestod af de to resterende medlemmer af projektgruppen. Deres opgave var at tage fat på beskrivelse af det lærer rettede materiale.

Dette materiale er fremkommet i en løbende dialog med faglærerne såvel under udviklings- som afprøvningsfasen.

Et problem, som vi stødte ind var mangel på digitalt og andet udstyr på værkstederne. De involverede skoler har heldigvis været imødekommende overfor disse behov. Men det er en kendsgerning, at eventuelle lærere som vil give sig i kast med dette arbejde kan støde på lignende problemer.

Undervejs i udviklingsfasen oplevede vi et behov dels for en pædagogisk sparring i forbindelse med den indholdsmæssige del. Dels en sparring på IT-området, for at finde egnede løsningsmuligheder i forhold til endelig formidlingsform.

I forhold til den indholdsmæssige del henvendte vi os til Axel Hoppe fra CVU, Odense. På baggrund af de hidtil udarbejdede materialer, afholdt vi et dagsmøde med Axel Hoppe. Udbyttet kan sammenfattes i følgende punkter:

- Vi blev bekræftet i at det er vigtigt at fastholde et fagligt omdrejningspunkt i forbindelse med portfolioarbejdet. Og samtidig at lærerens italesættelse af dette faglige omdrejningspunkt er en forudsætning for, at han/hun kan understøtte sine elever i en reflektiv tilgangsvinkel
- Vi blev inspireret af en praktisk udlægning af Hiim og Hippe's didaktiske relationsmodel (Hiim og Hippe: Læring gennem oplevelse, forståelse og handling) og har efterfølgende anvendt en tilpasset udgave af denne i en beskrivelse af værkstedets læringsmuligheder, (Mindmap metoden) hvor man vælger et produkt, der ofte laves på værkstedet eller en ofte forekommende arbejdsproces. Læreren tænker arbejdsprocessen igennem og formulerer hvilke faglige, almene og sociale/personlige områder, han/hun mener den udvikler eleverne på.
I denne proces kan man blive bevidst omkring, hvilke områder man især giver eleverne muligheder for at udvikle sig indenfor.
- Vi diskuterede desuden forskellige vinkler på en eventuel taxonomi i forbindelse med portfoliematerialet. Diskussionen har skærpet vores opmærksomhed i forbindelse med udgangspunkt for bedømmelser og vi mener bevidstheden om taxonomi i forbindelse med undervisningen også vil skærpe lærerens opmærksomhed på de krav man stiller til eleven, men vi har ikke rent praktisk indarbejdet en bestemt vinkel i materialet.

I forhold til IT-området blev der arrangeret et møde på Skole-Media: Mødet gav inspiration både i forhold til udvikling af materialer, men også i forhold til udformning af det endelige produkt. Samtidig blev vi også endelig bekræftet i, at vi havde valgt den rigtige vej ved at arbejde på læremateriale, frem for elevmateriale. Et elevrettet materiale er både dyrt at fremstille og vedligeholde, samtidig med at ejerskabstanken om lærerens engagement som det bærende element i introduktionen af portfolioe udvandes. Dermed formoder vi at også elevens ejerskab vil blive mindre.

Afprøvningsfasen:

Afprøvning af materialerne kan beskrives i forskellige faser, selv om de rent praktisk ikke har været skarpt adskilte.

Forsøg med introduktion af portfolio- tænkningen overfor elever:

Vi havde forskellige indfaldsvinkler i introduktionen overfor eleverne:

1. En narrativ vinkel - Medbring en ting som betyder noget for dig og fortæl om den og dens betydning for dig – hvorfor du har gemt den? Introduktion af begrebet portfolio og vigtigheden af at det er noget eleven gør for sin egne skyld (ejerskab)
2. Gå i gang med dokumentationen som ”en måde vi arbejder på her på værkstedet” – ikke så meget snak, sådan gør vi her. Når eleven har prøvet at dokumentere og gemme sine ting taler man om hvad, hvorfor og hvordan.
3. Introduktion af værkstedets læringsmuligheder – kombineret med forløbsplansmål. Vise elev-venlig Mindmap til eleverne som udgangspunkt for en dialog omkring mål med skoleopholdet sammenholdt med læringsmuligheder for den konkrete opgave / produktion.
4. Introduktionsmateriale i billede/skrift. Vise eleverne det elevintroducerende materiale vi har udarbejdet til hjemmesiden.

De forskellige tilgangsvinkler har hver især fungeret godt og vi oplever at eleverne er åbne overfor ideen og bliver tændt på at komme i gang med at lave deres egen portfolio.

Forsøg med at bruge portfolio med elever:

Vi oplever at eleverne har haft stor glæde af det overblik de får, når læringsmulighederne på værkstedet eller i enkeltopgaver fremlægges for dem. Det betyder for det første, at de bedre er i stand til at arbejde selvstændigt med nogle processer, hvor de tidligere var mere afhængige af lærerkontakt. For det andet bliver det nemmere for eleverne at opstille kvalificerede mål for deres ophold på produktionsskolen, da der fra starten eller senere ved forløbsplanssamtale bliver skabt en direkte relation mellem værkstedets læringsmuligheder, forløbsplan og elevens konkrete aktiviteter i hverdagen.

Vi oplever desuden, at eleverne er interesserede i at opsamle materialer til portfolio under forudsætning af, at de får den fornødne støtte i form af eksempler m.v.

Med hensyn til den mere refleksive side, er det begrænset, hvad vi har af resultater. Det vil være en fortsat opgave at udvikle forløbsplanssamtalen med anvendelse af portfolio.

Forsøg med introduktion af metoden overfor lærere på produktionsskolens værksteder:

Vi har introduceret lærematerialet for to lærere på træværkstedet i henholdsvis Århus og Odder, som begge har afprøvet det i forhold til at lave portfolio med eleverne på en konkret arbejdsproces. Begge lærere har været positive overfor arbejdet og nævner blandt fordelene at: -metoden skaber et synligt, eksplicit overblik for både elever og lærere, - eleverne opnår et fagligt sprog, -den øgede synlighed i processen giver en mere selvstændig arbejdsform.

Materialet har i mindre grad været fremlagt for samarbejdspartnere:

Materialet og ideerne har været fremlagt for en gruppe vejledere fra forskellige uddannelsesinstitutioner i Randers, Århus og Arden (TS, EGU og SoSu). I alle tilfælde har materialet været for ufærdigt til at kunne kommenteres endeligt. Der har dog været udtrykt interesse for at bruge en produktionsskole - elevportfolio aktivt i kommende vejledningssammenhænge.

Fremstillingsfasen:

Da et af omdrejningspunkterne i projektet blev, hvordan man kan engagere læreren i værkstedet til at gå i gang med portfolioer, var det vigtigt for os at fremstille et produkt, som på den ene side bliver en integreret del af værkstedspædagogikken ved at tage udgangspunkt i den praksis, der er på værkstedet og at give eksempler på tilgange til at lave portfolioer, som støtter de skrive- og læsesvage elever ved at have en visuel tilgang. Og på den anden side imødekommer den fleksibilitet og mangfoldighed der eksisterer på produktionsskolerne.

Vi blev derfor enige om, at en hjemmeside via vores skoleforening FPP (Foreningen for Produktionshøjskoler og Produktionsskoler) var det medie, som var mest fleksibelt og som kan nå ud til flest mulige mennesker.

For at imødekomme målgruppens forskellige sammensætning med hensyn til baggrund, uddannelse og temperament kan man via www.portfolie.dk selv bestemme hvordan tilgangen til emnet skal være. Vi har konstrueret hjemmesiden, så man kan vælge den "tunge" baggrunds- og teori indfaldsvinkel eller "kom straks i gang" vinklen.. Begge indfaldsvinkler vil guide brugeren forsvarligt rundt i materialet.

Efter at vi havde taget overordnet beslutning vedrørende produktets form, har vi haft inddraget et konsulentfirma til at bistå os ved udarbejdelse af hjemmeside.

Produktbeskrivelse

Som det fremgår af ovenstående har vi valgt at præsentere det udarbejdede materiale på en hjemmeside. Hjemmesiden vil komme til at ligge som et link under eksterne projekter på FPP's hjemmeside. Adressen er www.portfolie.dk

Hjemmesiden vil være tilgængelig i 3 år, hvorefter der på Århus Produktionsskole tages stilling til om den skal fortsætte. Projektleder Lis Holm, Århus Produktionsskole er webmaster og vil opdatere hjemmesiden.

Supplerende udsendes der PR- postkort til alle produktionsskoler, og der vil være en artikel i FPP-blad i forbindelse med åbning af hjemmeside. Begge dele for at gøre skolerne opmærksomme på at materialet er tilgængeligt.

Som omtalt i det foregående indeholder hjemmesiden en idé- og værktøjskasse til de lærere, der ønsker at gå i gang med at lave deres egne materiale til portfoliearbejde på deres værksted. Desuden rummer siden eksempler på de materialer, som er udarbejdet i forbindelse med projektet. Materialet har ikke karakter af et færdigt værktøj, men kan snarere opfattes som inspiration og køreplan til selv at komme i gang. Det vil være muligt fremover at supplere siden med eks. elevportfolier og nye vinkler i arbejdet, efterhånden som vi opnår flere erfaringer.

Hjemmesidens indhold er i stikord:

Velkomstsider

- 6 gode grunde til at gå i gang med portfolie
- Hvad er portfolie

Kom i gang med portfolie

- Mindmap metoden
- Læringskema
- Dokumentation
- Refleksion
- Eksempler

Om at bruge portfolie med elever

- Introduktion til elever
- Overskuelige mål
- Dokumentation i praksis
- Sæt ord på
- Inden du går i gang - checkliste
- Portfolie og forløbsplanssamtalen

Portfolie i produktionsskoleværkstedet

- Begrebet portfolie
- Formålet med portfolie
- Etik
- Portfolie og læring
- Portfolie og evaluering
- Fordele og dilemmaer

Mere inspiration

Eksempler på elevportfolier
Andres erfaringer – links og litteratur
Kontaktadresser til arbejdsgruppen.

Konklusion og udviklingsperspektiver:

I forhold til den oprindelige ide, har projektet ændret kurs fra tanken om at udarbejde et universelt, elevrettet materiale, til at udarbejde et lærerrettet værktøj. Med denne drejning af konceptet mener vi i højere grad at kunne opfylde de stillede mål.

Vi har brugt meget tid og energi på at udvikle værktøjet og på at igangsætte processen på egne værksteder og på de to værksteder, der har medvirket ved afprøvning af materialet. Erfaringerne fra dette arbejde tyder på, at materialet er anvendeligt som igangsætter for portfolioer på værkstederne.

Derimod har vi ikke været i stand til at følge processen helt til dørs, idet vi kun i begrænset omfang har opnået erfaringer ved længere tids anvendelse af portfolio med elever. Det betyder at vores konkrete erfaringer vedrørende understøttende tiltag i forbindelse med elevernes refleksioner ved forløbsplanssamtalen er ganske få. Vi har ligeledes kun få erfaringer med præsentationsportfolier. Det er givet, at de portfolier, som eleverne i dette projekt har lavet, skærper fokus på læringen på værkstedet og øger den enkeltes engagement og aktivitet i forbindelse med egen udvikling. Hvorvidt de egner sig til dokumentation udadtil er endnu for tidligt at udtale sig om.

Udviklingsperspektiver for et fortsat arbejde vil være:

- Videreudvikling af hvordan man kan dokumenterer personlige og sociale kompetencer i portfolien
- Sammenkoblingen mellem elevens portfolio og forløbsplanssamtalen. Erfaringer med portfolien som aktivt værktøj i forløbsplanssamtalen. Herunder udvikling af mere praktisk, konkrete billeder på, hvordan samtalen kan støtte elevens refleksioner vedrørende egne læreprocesser og hvordan refleksionerne kan fastholdes i det videre arbejde.
- Portfolio som dokumentationsredskab - bl.a. erfaringer med præsentationsportfolio. Muligheder for at vise elevernes reelle kompetencer via denne form. Hvilke lærerkompetencer kræves der for at kunne understøtte eleven i at kunne videreformidle sine opnåede kompetencer med portfolien som grundlag.